

UDC 159.942:331.54

DOI: 10.34671/SCH.BSR.2020.0403.0008

ХАРАКТЕРИСТИКИ ЕМОЦІЙНОЇ КРЕАТИВНОСТІ ПРЕДСТАВНИКІВ РІЗНИХ ТИПІВ ПРОФЕСІЙ У КОНТЕКСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

© 2020

ORCID: 0000-0003-2946-1444

Дерев'янка Світлана Петрівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної, вікової та соціальної психології імені М. А. Скока

ORCID: 0000-0001-5841-9451

Панченко Тамара Степанівна, старший викладач кафедри загальної, вікової та соціальної психології імені М. А. Скока

ORCID: 0000-0003-2166-882X

Кондратенко Олена Євгенівна, студентка магістратури спеціальності «Психологія»

*Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(14013, Україна, Чернігів, вулиця Гетьмана Полуботка, 53, e-mail: alanna.conrad@ukr.net)*

Анотація. Феномен емоційної креативності являє собою продукування людиною нових емоційних переживань засобом інтеграції звичайних емоцій відповідно до впливу різних ситуацій (повсякденних або стресових). Актуальність дослідження проблематики емоційної креативності обумовлена необхідністю конкретизувати уявлення сучасних вчених про роль та значення емоційної креативності у житті людини. Особливо важливим, в умовах все більшого підвищення небезпеки для існування людства, є вивчення проблеми емоційної креативності у контексті психологічної безпеки. За результатами емпіричного дослідження, спрямованого на вивчення емоційної креативності представників різних типів професій, не було встановлено статистично значущих відмінностей щодо вираженості показників емоційної креативності залежно від професійної приналежності. Поряд із тим відзначено, що для представників артистичного типу професій здатність до накопичення емоційного досвіду, його рефлексії та ефективного вираження нових емоційних переживань виявилися більш значущими, ніж для представників інших типів професійної спрямованості. Показано, що для трудової мотивації представників різних типів професій більш значущою є усвідомлена емоційна креативність, особливо наявність усвідомленого емоційного досвіду та переживання нових емоцій. Емпірично доведено, що запобігання емоційного вигорання в сім'ї представникам різних типів професій сприяє розвинута здатність до розуміння та адекватного вираження нових емоційних переживань (усвідомлена емоційна креативність). Здатність до набуття нових емоційних вражень та використання їх як емоційного ресурсу у життєвих прагненнях (неусвідомлена емоційна креативність) є важливою для благополучного емоційного фону в сім'ї представників соціального типу. Також встановлено істотний зв'язок між складовими емоційної креативності та невираженим емоційним вигоранням у представників артистичного та підприємницького типів професій. Для артистичного типу найбільш значущою є здатність до вмілого, адекватного вираження нових емоційних переживань, для підприємницького типу – здатність набувати нові емоційні переживання і здатність виражати їх зовні. Зроблено умовивід, що емоційна креативність є значущою для відчуття психологічної безпеки, як стану захищеності від зовнішніх загроз на роботі та у сім'ї, для представників соціального, артистичного та підприємницького типів професій.

Ключові слова: емоційна креативність, психологічна безпека, представники різних типів професій, трудова мотивація, емоційне вигорання в сім'ї, усвідомлена емоційна креативність, неусвідомлена емоційна креативність.

CHARACTERISTICS OF EMOTIONAL CREATIVITY OF DIFFERENT PROFESSIONS REPRESENTATIVES IN CONTEXT OF PSYCHOLOGICAL SECURITY

© 2020

Derevyanko Svetlana Petrovna, candidate of psychological sciences, associate professor of the department of general, developmental and social psychology behalf N. A. Skoka

Panchenko Tamara Stepanovna, lecturer at the Department of general, developmental and social psychology behalf N. A. Skoka

Kondratenko Elena Evgenievna, Master student specialty «Psychology»

*T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(14013, Ukraine, Chernigov, Polubotko Getman street, 53, e-mail: alanna.conrad@ukr.net)*

Abstract. The phenomenon of emotional creativity is the production of new emotional experiences by means of ordinary emotions integration in accordance with the influence of different situations (everyday or stressful). The relevance of the study of emotional creativity is caused by the need to specify the ideas of modern scientists about the role and importance of emotional creativity in human life. In the conditions of the growing danger to human existence, to study the problem of emotional creativity in the context of psychological security is especially important. According to the results of the empirical study aimed at studying emotional creativity of the representatives of different profession types, no statistically significant differences as for expression of emotional creativity indicators, depending on professional affiliation, were found. At the same time, it was noted that for the representatives of the artistic type of professions the ability to accumulate emotional experience, its reflection and effective expression of new emotional experiences turned out to be more significant than for the representatives of other types of professional orientation. It is shown that for emotional motivation of the representatives of different profession types conscious emotional creativity is more important, especially the presence of conscious emotional experience and new emotions experience. It is empirically proven that the prevention of emotional burnout in a family of representatives of different profession types is facilitated by a developed ability to understand and adequately express new emotional experiences (conscious emotional creativity). The ability to acquire new emotional experiences and use them as an emotional resource in life aspirations (unconscious emotional creativity) is important for a successful emotional background in a family of social type. There is also a significant connection between the components of emotional creativity and unexpressed emotional burnout in the artistic and entrepreneurial types of professions. For the artistic type the most significant is the ability to skillfully, adequately express new emotional experiences, for the entrepreneurial type it is the ability to acquire new emotional experiences, as well as the ability to express them externally. It is concluded that emotional creativity is important for the feeling of psychological security, as a state of protection from external threats at work and in the family for the representatives of social, artistic and entrepreneurial types of professions.

Keywords: emotional creativity, psychological security, representatives of different types of professions, work motivation, emotional burnout in a family, conscious emotional creativity, unconscious emotional creativity.

ХАРАКТЕРИСТИКИ ЭМОЦИОНАЛЬНОЙ КРЕАТИВНОСТИ ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ РАЗНЫХ ТИПОВ ПРОФЕССИЙ В КОНТЕКСТЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

© 2020

Дерев'янка Светлана Петровна, кандидат психологических наук, доцент кафедры общей, возрастной и социальной психологии имени Н. А. Скова

Панченко Тамара Степановна, старший преподаватель кафедры общей, возрастной и социальной психологии имени Н. А. Скова

Кондратенко Елена Евгеньевна, студентка магистратуры специальности «Психология»

Национальный университет «Черниговский колледж» имени Т. Г. Шевченко
(14013, Украина, Чернигов, улица Гетьмана Полуботка, 53, e-mail: alanna.conrad@ukr.net)

Аннотация. Феномен эмоциональной креативности представляет собой выработку человеком новых эмоциональных переживаний средством интеграции обычных эмоций согласно влияния различных ситуаций (повседневных или стрессовых). Актуальность исследования проблематики эмоциональной креативности обусловлена необходимостью конкретизировать представления современных ученых о роли и значении эмоциональной креативности в жизни человека. Особенно важным в условиях все большего повышения опасности для существования человечества, является изучение проблемы эмоциональной креативности в контексте психологической безопасности. По результатам эмпирического исследования, направленного на изучение эмоциональной креативности представителей различных типов профессий, не было установлено статистически значимых различий по выраженности показателей эмоциональной креативности в зависимости от профессиональной принадлежности. Наряду с этим отмечено, что для представителей артистического типа профессий способность к накоплению эмоционального опыта, его рефлексии и эффективного выражения новых эмоциональных переживаний оказались более значимыми, чем для представителей других типов профессиональной направленности. Показано, что для трудовой мотивации представителей различных типов профессий более значимой является осознанная эмоциональная креативность, особенно наличие осознанного эмоционального опыта и переживания новых эмоций. Эмпирически доказано, что предотвращению эмоционального выгорания в семье представителям различных типов профессий способствует развитая способность к пониманию и адекватного выражения новых эмоциональных переживаний (осознанная эмоциональная креативность). Способность к приобретению новых эмоциональных впечатлений и использования их в качестве эмоционального ресурса в жизненных стремлениях (неосознанная эмоциональная креативность) является важной для благополучного эмоционального фона в семье представителей социального типа. Также установлена существенная связь между составляющими эмоциональной креативности и невыраженным эмоциональным выгоранием у представителей артистического и предпринимательского типов профессий. Для артистического типа наиболее значимой является способность к умелому, адекватного выражения новых эмоциональных переживаний, для предпринимательского типа - способность приобретать новые эмоциональные переживания и способность выражать их. Сделано заключение, что эмоциональная креативность является значимой для ощущения психологической безопасности, как состояния защищенности от внешних угроз на работе и в семье для представителей социального, артистического и предпринимательского типов профессий.

Ключевые слова: эмоциональная креативность, психологическая безопасность, представители различных типов профессий, трудовая мотивация, эмоциональное выгорание в семье, осознанная эмоциональная креативность, неосознанная эмоциональная креативность.

ВВЕДЕННЯ

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Важливість дослідження проблеми емоційної креативності пов'язана з наступним: у теоретико-методологічному плані вивчення особливостей вияву феномену емоційної креативності допоможе конкретизувати уявлення сучасних вчених про роль та значення емоційної креативності у житті людини. У практичному плані всебічне дослідження емоційної креативності (у зв'язку з віком, статтю, професійною приналежністю людини та ін.) буде сприяти розробці рекомендацій, спрямованих на оптимальне використання цього явища як істотного життєвого ресурсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких розглядалися аспекти цієї проблеми і на яких ґрунтується автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз зарубіжних та вітчизняних джерел продемонстрував, що у широкому значенні емоційна креативність розуміється як продукування людиною нових емоційних переживань засобом інтеграції звичайних емоцій відповідно до впливу різних ситуацій (повсякденних або стресових) [1].

Дослідження зазначеного феномену розпочалося нещодавно, наприкінці ХХ ст. – у зв'язку з введенням у психологічний тезаурус нового на ті часи терміну «емоційна креативність» Дж. Ейверіллом у 1999 р. [2]. На сьогоднішній день за результатами досліджень вчених встановлено зв'язок емоційної креативності з самоефективністю, самоповагою, з відкритістю досвіду, співробітництвом з іншими людьми [3].

Поряд із тим, ґрунтовний аналіз літератури з проблематики емоційної креативності показав, що недостатньо вивченим є питання щодо особливостей емоційної креативності у зв'язку з професійною приналежністю людини.

У наявних дослідженнях з цього питання [4], [5] оминається докладний аналіз ролі емоційної креативності у сімейній та трудовій сферах представників різних професій. Зокрема у дослідженні М. Заградніка та його колег [4] було ґрунтовно проаналізовано особливості вияву емоційної креативності у представників гуманітарного та технічного профілів навчання у навчальному закладі, проте ці дані, на жаль, не порівняно з виявом емоційної креативності у фахівців, які мають істотний професійний досвід за вказаними напрямками професійної діяльності. У роботі Дж. Ванга [5] розглядається більш широкий спектр вияву емоційної креативності (у зв'язку з досвідом роботи, творчими здібностями, мотиваційною сферою), проте наведені дані стосуються представників лише однієї сфери професійної діяльності – бізнес-середовища, і тільки китайської культури.

У зв'язку з нестачею емпіричних даних щодо характеристик емоційної креативності представників різних сфер професійної діяльності нами було проведено дослідження, спрямоване на вивчення ролі емоційної креативності у трудовій діяльності та сімейній сфері представників різних типів професій. У наших більш ранніх роботах відзначався суттєвий зв'язок емоційної креативності з психологічною безпекою особистості [6], тому в даному дослідженні вважаємо доцільним проаналізувати характеристики емоційної креативності представників різних типів професій у контексті психологічної безпеки.

Ґрунтуючись на роботах сучасних дослідників, присвячених проблематиці психологічної безпеки особистості (О. Донцов [7], Ю. Зінченко [8], А. Ньюмен [9], Т. Пухарьова [10] та ін. [11-14]) визначаємо психологічну безпеку як емоційно комфортний стан захищеності

людини від зовнішніх загроз у найбільш важливих сферах її функціонування – сімейній та трудовій.

Обґрунтування актуальності дослідження. У житті будь-якої людини досить важливими є робота та сім'я, при цьому поєднати успішну діяльність у цих сферах буває досить складно. До того ж пересічна людина схильна хвилюватися стосовно своїх дій, своїх життєвих виборів, оцінки їх іншими, особливо значущими людьми. Внаслідок цього людина може почуватися психологічно незахищеною від зовнішніх впливів, і тим більше від життєвих негараздів. У зв'язку з цим особливою актуальності набувають спроби науково винайти додаткові психологічні ресурси для осіб, які б хотіли більш спокійно сприймати життя, надмірно не тривожитися за свою безпеку. Вважаємо, що такі ресурси є недостатньо розкритими в емоційній сфері людини. Наразі постає необхідність поєднати емоційність особистості з її творчими прагненнями, що уособлюється у понятті «емоційна креативність». Гіпотетично передбачаємо, що емоційна креативність пов'язана з ціннісним ставленням людини до роботи та сім'ї та сприяє її емоційно-комфортному стану.

Оскільки професійна приналежність сучасної людини суттєво обумовлює стильові особливості її життя, вважаємо актуальним проаналізувати характеристики емоційної креативності з урахуванням типу професії людини.

МЕТОДОЛОГІЯ

Формування цілей статті. Ціль дослідження – охарактеризувати емоційну креативність представників різних типів професій за основними параметрами психологічної безпеки (у зв'язку з їх трудовою мотивацією та ступенем емоційного вигорання у сім'ї).

Постановка завдань. Завдання дослідження: (1) проаналізувати відмінності у вираженості емоційної креативності представників різних типів професій; (2) встановити зв'язок між складовими емоційної креативності та мотивами трудової діяльності, емоційним вигоранням представників різних типів професій у контексті психологічної безпеки (у нашому розумінні – при наявному ціннісному ставленні до роботи та емоційно комфортно-му стані у сім'ї).

Методи, методики та технології, що використовувалися. У проведеному нами дослідженні було застосовано такі методи: анкетування щодо професійної приналежності; опитування для вивчення усвідомленої емоційної креативності (набуття емоційного досвіду) – опитувальник «ЕСІ» Дж. Ейверілла (Emotional Creativity Inventory), для вияву неусвідомленої емоційної креативності (накопичення емоційних вражень) – тест емоційних триад за авторством Дж. Ейверілла; з метою дослідження параметрів психологічної безпеки – тест вигорання К. Маслач (в адаптації для сімейних взаємин О. Кляпець) і методика «Діагностика структури мотивів трудової діяльності» (Т. Бадосєв).

У проведеному нами емпіричному дослідженні взяло участь 105 осіб – представників різних професій зі стажем роботи не менше 10 років, мешканців м. Чернігова. За статтю вибірка складалася з 59 жінок та 46 чоловіків.

Щодо отриманих у дослідженні даних було застосовано наступні методичні процедури: (1) формування окремих груп досліджуваних – представників різних типів професій (засобом відбору за класифікацією професій Дж. Холланда); (2) співставлення виділених професійних груп за показниками емоційної креативності (однофакторний дисперсійний аналіз ANOVA); (3) встановлення зв'язку між окремими складовими емоційної креативності та мотивами трудової діяльності, показниками емоційного вигорання окремо по кожній сформованій професійній групі (засобом кореляційного аналізу Пірсона). Статистична обробка даних здійснювалася за допомогою комп'ютерної програми SPSS для Windows (V. 20).

РЕЗУЛЬТАТИ

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Ґрунтуючись на класифікації професій Дж. Холланда нами було сформовано окремі групи досліджуваних – представників соціального (n=30), конвенціонального (n=22), реалістичного (n=20), підприємницького (n=18), артистичного (n=15) типів професій.

Співставлення сформованих професійних груп за показниками емоційної креативності продемонструвало, що статистично значущих відмінностей щодо вираженості показників емоційної креативності залежно від професійної приналежності не спостерігається. Поряд із тим, на рівні сильної статистичної тенденції ($p \leq 0,07$) у артистичного типу здатність до накопичення емоційного досвіду, його рефлексії та ефективного вираження нових емоційних переживань виявилися вище, ніж у інших типів професійної спрямованості.

З метою вивчення зв'язку між складовими емоційної креативності та мотивами трудової діяльності нами було проаналізовано дані кореляційного аналізу окремо по кожній сформованій професійній групі (таблиця 1).

Таблиця 1 – Зв'язок між усвідомленою емоційною креативністю та мотивами трудової діяльності*

Мотиви трудової діяльності/складові усвідомленої емоційної креативності	Підготовленість	Новизна	Ефективність	Автентичність	Загальний показник емоційної креативності
Значущість професії	0,506*** (соц. тип);	---	---	0,573** (підпр. тип)	---
Престижність професії	---	0,413** (соц. тип)	---	---	0,466** (соц. тип)
Підвищення кваліфікації	---	0,734*** (підпр. тип); 0,520** (конв. тип); -0,537** (реал. тип)	0,453** (конв. тип)	---	0,674*** (підпр. тип); 0,597*** (конв. тип)
Ставлення адміністрації	0,521** (реал. тип)	---	---	---	0,639*** (арт. тип); 0,530** (реал. тип)
Стосунки з колегами	---	---	0,715*** (підпр. тип)	---	0,433** (соц. тип)
Потреба у спілкуванні	0,591*** (соц. тип)	0,646*** (підпр. тип)	0,593** (арт. тип); 0,520*** (підпр. тип)	---	0,691*** (арт. тип); 0,411** (соц. тип)
Самореалізація	---	0,734*** (підпр. тип)	---	0,494** (реал. тип)	0,534** (арт. тип)
Можливість творчості	0,499** (підпр. тип); 0,429** (соц. тип)	0,539** (арт. тип)	---	---	---

* Складено авторами;

** $p \leq 0,05$;

*** $p \leq 0,01$.

Отримані дані дають можливість констатувати, що найбільш значущою для формування ціннісного ставлення до власної роботи є усвідомлена емоційна креативність, хоча неусвідомлена емоційна креативність також має певне значення, особливо для представників артистичного типу професій (у нашому дослідженні виявлено позитивні кореляції між складовими емоційної креативності та мотивами підвищення кваліфікації на рівні $p \leq 0,05$).

Якщо конкретизувати наведені вище дані кореляційного аналізу, то можна відзначити, що для представників артистичного типу професій нові емоційні переживання сприяють самореалізації, а їх вмілье вираження зовні – спілкуванню з іншими людьми. Для представників підприємницького типу професій здатність до нових емоційних переживань позитивно пов'язана з оцінкою можливості підвищувати свою кваліфікацію, ефективно спілкуватися з іншими людьми, зокрема з колегами, та виявляти творче ставлення до роботи. Представники соціального типу професій продемонстрували зв'язок між усвідомленням нового емоційного досвіду та усвідомленням значущості своєї роботи, реалізацією потреб у спілкуванні та творчості. Для представників реалістичного типу професій знання про свою емоційну сферу сприяють позитивному ставленню до адміністрації щодо роботи; можливість бути щирим у власних емоційних переживаннях сприяє самореалізації своїх індивідуальних особливостей. У представників конвенціонального типу прослідковується

зв'язок між схильністю до нових емоційних переживань, їх адекватним вираженням та позитивною оцінкою підвищення власної кваліфікації.

Надалі нами було проаналізовано наявний зв'язок між складовими емоційної креативності та показниками емоційного вигорання також окремо по кожній сформованій професійній групі (таблиця 2).

Таблиця 2 – Зв'язок між складовими емоційної креативності та показниками емоційного вигорання*

Складові емоційної креативності / Показники емоційного вигорання	Емоційне виснаження	Деперсоналізація	Редукція досягнень
Підготовленість	---	---	-0,487 (p<0,05; конвенціональний тип)
Новизна	---	---	-0,788 (p<0,01; підприємницький тип)
Ефективність	---	-0,652 (p<0,05; підприємницький тип); -0,349 (p<0,05; артистичний тип)	-0,572 (p<0,05; підприємницький тип); -0,530 (p<0,05; артистичний тип)
Автентичність	-0,568 (p<0,05; реалістичний тип)	---	---
Загальний показник усвідомленої емоційної креативності	-0,513 (p<0,05; артистичний тип)	---	-0,903 (p<0,01; підприємницький тип)
Інтеграція	-0,576 (p<0,01; соціальний тип)	---	---
Загальний показник неусвідомленої емоційної креативності	-0,487 (p<0,05; соціальний тип)	---	---

* Складено авторами.

Наведені у таблиці 2 дані засвідчують, що найбільш значущою емоційною креативністю та її складові для представників артистичного, підприємницького та соціального типів, що вірогідно можна пояснити загальною значущістю емоційного компоненту у структурі особистості представників цих професій.

Зокрема, для представників професій артистичного типу загальна здатність до усвідомлення нових емоційних переживань допомагає зазначеним особам уникати байдужості у сімейних стосунках, емоційної перенасиченості, обтяженості сім'єю. Вміння чітко виражати свої емоційні переживання сприяє запобіганню негативізму в сім'ї, перевантаженню сімейними справами. Для представників професій підприємницького типу здатність усвідомлювати свої нові емоційні переживання, правильно виражати їх, суттєво сприяють уникненню негативної оцінки своєї сім'ї та своєї поведінки в сімейній сфері. У представників професій соціального типу спостерігається суттєвий зв'язок між здатністю накопичувати нові емоційні враження, використовувати їх як емоційний ресурс та коригуванням несприятливого емоційного фону в сімейних стосунках.

Для представників професій реалістичного та конвенціонального типів емоційна креативність є менш значущою, ніж для представників інших типів, проте можна спостерігати, що для реалістичного типу щирість у вираженні емоційних переживань дозволяє оминати байдуже ставлення до сім'ї; конвенціональному типові усвідомлений емоційний досвід не дає змоги знехатливо ставитися до сімейних обов'язків, знецінювати їх.

Порівняння отриманих результатів з результатами у інших дослідженнях. За результатами нашого дослідження наріжним є положення, що емоційна креативність є особистісним ресурсом психологічної безпеки людини, що в цілому узгоджується з результатами досліджень інших вчених. Зокрема Д. Малій, І. Югфельд встановили, що креативність, рефлексія переживань детермінують процес успішного проектування педагогами власної психологічної безпеки [15]; Н. Оганесян відзначає потужний характер зв'язку між розвитком креативності, емоційними переживаннями та психологічною безпекою особистості педагога [16]; Н. Сордіа з колегами констатують, що емоційна креативність є потужним чинником психологічної безпеки людини, та розмірковують над тим, які саме складові емоційної креативності забезпечують перехід від потенціальних можливостей до реальних життєвих досягнень творчих осіб [17].

Поряд із тим, слід відзначити, що більшість проведених досліджень спрямована на вивчення ролі Балканско научно обозрение. 2020. Т. 4. № 3(9)

емоційної креативності для психологічно безпечного функціонування представників переважно соціального типу (перш за все, це педагоги). Досліджень, спрямованих на дослідження ролі емоційної креативності для психологічно безпечної життєдіяльності представників інших професій, проводиться недостатньо, що вірогідно пов'язано зі складнощами організаційного плану.

ВИСНОВКИ

Висновки дослідження. Таким чином, проведене дослідження показало відсутність суттєвих відмінностей щодо прояву показників емоційної креативності у представників різних професій. Це означає, що здатність до набуття нових емоційних вражень, нових емоційних переживань суттєво не залежить від професійної приналежності людини.

Зв'язок між емоційною креативністю та ціннісним ставленням до роботи є відмінним у представників різних професій. Зокрема, найбільш суттєвий зв'язок між зазначеними змінними виявлено у представників артистичного, підприємницького та соціального типів професій. Для цих осіб наявність усвідомленого емоційного досвіду, переживання нових емоцій (усвідомлена емоційна креативність) суттєво пов'язані з реалізацією своїх можливостей у сфері спілкування з іншими людьми, реалізацією творчих прагнень, оцінкою своєї роботи як значущої, що сприяє стану психологічної захищеності від негараздів.

Запобіганню емоційного вигорання в сім'ї представникам різних типів професій суттєво сприяє розвинута здатність до розуміння та адекватного вираження нових емоційних переживань (усвідомлена емоційна креативність). Здатність до набуття нових емоційних вражень та використання їх як емоційного ресурсу у життєвих прагненнях (неусвідомлена емоційна креативність) є важливою для благополучного емоційного фону в сім'ї представників соціального типу. Суттєвим є зв'язок між складовими емоційної креативності та емоційним вигоранням у представників артистичного і підприємницького типів професій. Для артистичного типу найбільш значущою є здатність до вмілого, адекватного вираження нових емоційних переживань («ефективність»), для підприємницького типу – здатність набувати нові емоційні переживання («новизна»), і також здатність виражати їх зовні («ефективність»). Означені емоційні здібності суттєво сприяють уникненню емоційного вигорання у сімейних стосунках, ціннісному ставленню до власної сім'ї, емоційно насиченому життю і вільному виявленню своїх переживань.

Отже, можна констатувати, що емоційна креативність є значущою для відчуття психологічної безпеки, як стану захищеності від зовнішніх загроз на роботі та у сім'ї, для представників соціального, артистичного та підприємницького типів професій.

Перспективи подальших досліджень цього напрямку. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці методичних засобів щодо підвищення комфортного самопочуття людини у головних сферах життя – сімейній та трудовій – з урахуванням її професійної приналежності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Hashemikoochaksaraei S. A study on the relationship of wisdom and emotional creativity. *International journal of psychology*. 2012. Vol. 47. P. 114–124.
2. Averill J. R. Individual differences in emotional creativity: Structure and correlates. *Journal of personality*. 1999. Vol. 67. P. 331–371.
3. Андреева И. Н. Эмоциональный интеллект и эмоциональная креативность. *Азбука эмоционального интеллекта*. СПб.: БХВ-Петербург, 2012. С. 85–94.
4. Trnka R., Zahradnik M., Kuska M. Emotional creativity and real-life involvement in different types of creative leisure activities. *Creativity research journal*. 2016. Vol. 28. P. 348–356.
5. Wang G., Huang H., Zheng Q. Effect of Chinese employees' emotional creativity on their innovative performance. *Social behavior and personality*. 2015. Vol. 43. P. 1147–1160.
6. Дерев'яно С. П., Панченко Т. С. Взаимосвязь между психологической безопасностью и эмоциональной креативностью у лиц разного

- возраста. Коллоквиум. 2020. № 6 (58). Часть 5. С. 13–15.
7. Донцов А. И., Зинченко Ю. П., Зотова О. Ю., Перелыгина Е. Б. Психология безопасности: учебное пособие. М.: Юрайт, 2015. 276 с.
8. Зинченко Ю. П. Психология безопасности как социально-системное явление. Вестник Московского университета. Серия: Психология. 2011. № 4. С. 4–11.
9. Newman A., Donohue R., Eva N. Psychological safety: A systematic review of the literature. *Human resource management review*. 2017. Vol. 27. P. 521–535.
10. Пухарева Т. С. Психологическая безопасность и ее роль в профессиональном развитии личности. *Психолог*. 2016. № 2. С. 9–19.
11. Пріма Р.М., Пріма Д.А. До питання підготовки майбутніх практичних психологів до роботи в умовах інклюзії. *Jurnalul Umanitar Modern*. 2019. № 1. С. 32–34.
12. Naydenova V.N. Social gaming models in school. *Scientific Vector of the Balkans*. 2019. T. 3. № 2 (4). С. 55–58.
13. Dolnikova L.V., Ruziak T.I., Huzii I.S. Forming competitiveness in future specialists: culturological aspect. *Humanitarian Balkan Research*. 2019. T. 3. № 2 (4). С. 12–15.
14. Жукова О.А. Дидактична система формування соціальної компетентності: сутність, структура, особливості реалізації. *Revistă științifică progresivă*. 2018. № 1. С. 38–41.
15. Малий Д. В., Юзфельд И. А. Профессионально-личностные качества учителя в области проектирования психологически безопасной образовательной среды. *Современные проблемы науки и образования*. 2016. № 5. URL: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=25283> (дата обращения: 02.06.2020).
16. Оганесян Н. Т. Творческая поэтическая мастерская как средство развития креативности и обеспечения психологической безопасности педагога. *Психологическая наука и образование*. 2013. № 2. С. 277–291.
17. Sordia N., Martskvishvili K., Neubauer A. From creative potential to creative achievements do emotional traits foster creativity. *Swiss journal of psychology*. 2019. Vol. 78. P. 115–123.

The article was received by the editors 10.05.2020

The article was accepted for publication 27.08.2020